

Natalia Kowalska-Elkader

Uniwersytet Łódzki

Katedra Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej

e-mail: natalia.kowalska@uni.lodz.pl

 <https://orcid.org/0000-0002-9726-8227>

Eliza Matusiak

Uniwersytet Łódzki

Katedra Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej

e-mail: eliza.matusiak@filologia.uni.lodz.pl

 <https://orcid.org/0000-0003-2455-0245>

Paulina Czarnek-Wnuk

Uniwersytet Łódzki

Katedra Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej

e-mail: paulina.czarnek@uni.lodz.pl

 <https://orcid.org/0000-0002-2482-8385>

[Sprawozdanie z konferencji naukowej „100 lat radia: teksty, technologie, społeczności” zorganizowanej przez Katedrę Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Łódzkiego (Łódź, 11–12 maja 2026 r.)

DOI: <https://doi.org/10.18778/0860-7435.42.09>

Konferencja „100 lat radia: teksty, technologie, społeczności”, która odbyła się 11 i 12 maja 2026 roku w Pałacu Biedermann'a oraz na Wydziale Filologicznym UŁ, została zorganizowana przez pracowniczki Katedry Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej: dr Natalię Kowalską-Elkader, dr Paulinę

Czarnek-Wnuk oraz dr Elżę Matusiak. Wydarzenie wpisywało się w obchody stulecia radia w Polsce i stanowiło przestrzeń refleksji nad współczesnym kształtem medium radiowego, ewolucją jego form gatunkowych oraz relacjami między radiem a nowymi technologiami. Organizatorki podkreślały, że radio pozostaje medium towarzyszącym społecznościom od dekad, a współczesne przemiany technologiczne i kulturowe skłaniają do ponownego namysłu nad jego funkcjonowaniem jako przestrzeni sztuki zaangażowanej społecznie oraz miejsca formowania wspólnot. W kontekście jubileuszu stu lat polskiego radia refleksja ta zyskiwała dodatkowy wymiar, łącząc perspektywę historyczną z pytaniami o przyszłość medium i jego możliwe kierunki rozwoju.

Pierwszego dnia obrad wydarzenie otworzył redaktor naczelny Radia Łódź Jacek Grudzień. W części inauguracyjnej wystąpił również dziennikarz tej rozgłośni, redaktor Mariusz Woźniczka, który mówił o powrocie audycji „Radio Nocą” i jej funkcjonowaniu w zmienionej rzeczywistości medialnej, odwołując się przy tym do koncepcji końca historii Francisa Fukuyamy. Kolejne wystąpienie wygłosił dyrektor Muzeum Sztuki w Łodzi dr Daniel Muzyczuk, poświęcając je dźwiękowemu zasobom zgromadzonym w muzeum. Referat dotyczył wyjątkowych taśm archiwalnych, nowych wykonń oraz dotychczas nieznanych kompozycji, między innymi inspirowanej teorią widzenia Władysława Strzebińskiego.

Obrady plenarne prowadziła dr Kinga Sygizman. Panel zatytułowany „Przestrzeń, przemiany i wspólnotowość radia” obejmował trzy wystąpienia. Referat dr hab. Grażyny Stachyry dotyczył czasoprzestrzennego wymiaru praktyk radiowych oraz ich relacji wobec streamingu „na żądanie”. Punktem wyjścia wystąpienia było teleologiczne rozumienie czasowości obecne w tradycji filozoficznej od Arystotelesa do Heideggera oraz koncepcja Theodore’a Schatzkiego ujmująca czas i przestrzeń jako „teleoafektywną strukturę” teraźniejszości. Prelegentka transponowała tę perspektywę na obszar nadawczo-odbiorczych praktyk radiowych, zestawiając ją z remediowaną czasoprzestrzenią streamingu *on demand*. Referat akcentował rolę teleoafektywnych struktur praktyk radiowych, w których głos prezentera czy sposób prowadzenia rozmowy służą angażowaniu odbiorców „tu i teraz”. Szczególne znaczenie przypisano głosowi jako „intensywnemu znakowi obecności”, umożliwiającemu afektywne doświadczenie drugiej osoby oraz budowanie emocjonalnej relacji między prezydentem a słuchaczem.

Wystąpienie prof. dr hab. Urszuli Doliwy i dr Magdaleny Szydłowskiej poświęcone było podcastingowi jako formie komunikacji audio oraz jego lokalnemu zakorzenieniu. Prelegentki wskazywały, że mimo szerokiego zasięgu i niskich barier wejścia podcasting bywa postrzegany jako medium słabiej osadzone w konkretnych wspólnotach materialnych i regionach geograficznych.

Na tle tych ustaleń omówiono wyniki badań dotyczących obywatelskich inicjatyw medialnych z Warmii i Mazur. Badanie realizowano w latach 2022–2024 metodą wywiadów z przedstawicielami analizowanych projektów. Ich działania zaprezentowano jako przykład realizacji zasady „myśl lokalnie, działaj globalnie”, w której globalna forma podcastu służy opowiadaniu doświadczenia życia w małym mieście, reprezentacji lokalnej tożsamości oraz budowaniu wspólnoty przy jednoczesnym otwarciu na ponadregionalny krąg odbiorców.

Referat dr Katarzyny Michalak dotyczył przemian współczesnego reportażu dźwiękowego. Punktem odniesienia był wykład noblowski Olgi Tokarczuk, w którym pisarka wskazywała na wpływ seriali filmowych na współczesne sposoby opowiadania świata. Prelegentka analizowała zmiany, jakie w ostatnich latach objęły fundamenty reportażu radiowego. Dotyczyły one między innymi struktury narracji, sposobów pracy z rozmówcą, roli narratora, podejścia do możliwości i ograniczeń tworzywa dźwiękowego oraz celów przypisywanych reportażowi dźwiękowemu. W wystąpieniu wskazano również na związek tych przemian z procesami komercjalizacji gatunku oraz potencjalne zagrożenie dla wartości konstytuujących dotychczasową unikalność reportażu radiowego.

Podczas pierwszego dnia konferencji odbyła się również premiera instalacji „Sala radiowa” autorstwa Justyny Banaszczyk. Projekt został przedstawiony jako przestrzeń tęsknoty i laboratorium przywoływania śladów transmisji radiowej – resztek sygnałów, widm i zakłóceń. W warstwie tekstowej wykorzystano fragmenty manifestów Hildegard Westerkamp i Gregory’ego Whiteheada oraz technikę cut-upu inspirowaną twórczością Williama S. Burroughsa. „Sala radiowa” operowała wizją „radia po radiu”, słuchowiska tworzonego z ruin i pozostałości medium. Projekt autorka interpretuje również jako współczesną thanatofonię rozumianą jako praktyka wsłuchiwania się w medium martwe lub nieobecne. W opisie instalacji podkreślano jej prywatny i afektywny wymiar związany z doświadczeniem utraty wpisanym w sam akt transmisji radiowej. Warstwę wizualną projektu przygotował Darek Pietraszewski działający pod pseudonimem Copy Corpo.

Drugi dzień obrad poświęcony był zarówno historycznym ujęciom radiofonii, jak i współczesnym przemianom audio w kontekście technologii cyfrowych, platform streamingowych, sztuki radiowej oraz praktyk słuchania. Otworzyła je dr hab. Monika Worsowicz, kierowniczka Katedry Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej UŁ, po czym rozpoczęły się równoległe trwające panele. W sekcji „Radio między historią a pamięcią”, prowadzonym przez dr Joannę Bachurę-Wojtasik, prof. dr hab. Violetta Wejs-Milewska opowiedziała o przemianach tradycyjnej radiofonii oraz rozbudowanych archiwach audialnych, które współcześnie zaczynają funkcjonować jako osobny obieg dźwięku i pamięci medialnej. Następnie dr Monika Makowska przedstawiła rolę

Polskiego Radia w popularyzacji muzyki polskiej w okresie międzywojennym. Referat dotyczył m.in. pierwszych radiowych wykonań utworów Fryderyka Chopina, transmisji Konkursów Chopinowskich oraz znaczenia twórczości Karola Szymanowskiego dla budowania międzynarodowej obecności polskiej kultury za pośrednictwem radia. Z kolei dr Joanna Walewska-Choptiany analizowała relacje radiowe propagandzistki Wandy Odolskiej jako element kultury popularnej oraz narzędzie konstruowania określonych narracji politycznych i społecznych. Mgr inż. Arkadiusz Miller przedstawił ewolucję technologiczną Radia Kielce od lat 50. XX wieku po współczesność. Referat ukazywał zależności pomiędzy rozwojem technologicznym rozgłośni a przemianami polskiego systemu medialnego – od modelu propagandowego okresu PRL po wyzwania związane z cyfryzacją i konwergencją mediów.

W panelu „Radio jako scena” badacze skupili się na artystycznych formach audialnego przekazu. W wystąpieniu *Ścieżki, tropy i źródła. Droga Darka Blaszczyka w Teatrze Polskiego Radia* dr Janusz Łastowiecki przedstawił przegląd słuchowisk autora oraz próbę uporządkowania i wskazania najważniejszych inspiracji obecnych w jego działalności artystycznej. Dr Katarzyna Szklarek-Zarębska przyjrzała się kooperacji Waldemara Modestowicza i Marty Rebdy oraz przedstawiła wyniki analizy formalnych i narracyjnych rozwiązań obecnych w wybranych słuchowiskach, łączących elementy dokumentalne, fabularne i autobiograficzne. Panel zamknęło wystąpienie dr Kingi Sygizman, która analizowała kategorię nowej szczerości w kontekście współczesnego reportażu audialnego. Referat dotyczył relacji między prawdomównością gatunku a współczesnymi strategiami autoprezentacji i otwartości twórców.

Kolejnym punktem programu był międzynarodowy panel online „Radio Poetics in Action” prowadzony przez dr Natalię Kowalską-Elkader. Dr Kila van der Starre analizowała holenderską audycję poetycką „Candlelight” jako specyficzną formę poezji radiowej. Referat dotyczył zasięgu programu, jego dostępności oraz relacji pomiędzy warstwą językową a materialnym wymiarem dźwięku. Zaprezentowane zostały również wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród słuchaczy programu. Prof. Christof Migone odwołał się do stworzonego w latach 90. manifestu „Naked Radio”, który kwestionował tradycyjne formatowanie radia i oczekiwania odbiorców. Prelegent podjął refleksję nad aktualnością tego manifestu w kontekście podcastingu, streamingu i współczesnych eksperymentalnych praktyk radiowych. Następnie mgr Fabiana Gibim przedstawiła *radio art* jako dynamiczną infrastrukturę dźwiękową opartą na transmisji, zakłóceniach i fragmentaryczności. Punktem odniesienia był projekt „Deja Vudu” traktujący archiwum nie jako stabilny zbiór dokumentów, lecz jako proces nieustannego przepływu, rekombinacji i zanikania dźwięków.

Panel „Obrazy i praktyki radia poza eterem”, prowadzony przez dr Zofię Nacewską, poświęcony był współczesnym reprezentacjom radiofonii oraz jej funkcjonowaniu poza tradycyjną emisją. Dr hab. Agnieszka Dytman-Stasieńko omówiła fenomen Radia Solidarność w kontekście idei mediów radykalnych i mediów endemicznych. Szczególną uwagę poświęciła inicjatywom wykorzystującym fonie telewizyjną do nadawania nielegalnych audycji radiowych. Dr Magdalena Żmijkowska przedstawiła wyniki badań dotyczących sposobów opisywania polskiej radiofonii przez prasę opiniotwórczą. Referat ukazywał udział tygodników w dyskusjach dotyczących pozycji Polskiego Radia, procesów cyfryzacji oraz transformacji rynku audio. Mgr Piotr Bukański omówił wpływ sztucznej inteligencji na współczesne radio. Wystąpienie dotyczyło wykorzystania AI w produkcji treści, transkrypcji, montażu, personalizacji przekazu oraz analizie zachowań odbiorców. Mgr Paulina Zwolińska-Pieniążek zaś przedstawiła wyniki badań nad przemianami polskiego wywiadu radiowego od początków Polskiego Radia do roku 2020, uwzględniając wpływ czynników historycznych, społecznych i technologicznych na kształt gatunku.

W panelu „Radio After Transitions”, prowadzonym przez dr Elżę Matusiak, skoncentrowano się na przemianach radiofonii w kontekście transformacji ustrojowych i współczesnych praktyk wspólnotowych. Robert Horvitz przedstawił wyniki badań prowadzonych na początku lat 90. dotyczących demopolizacji radiofonii w społeczeństwach postkomunistycznych oraz sytuacji polskiego radia po transformacji ustrojowej. Dr Marija Maglov w swoim wystąpieniu analizowała dyskursy związane ze sztuką radiową w działalności belgradzkiej rozgłośni. Dr Ákos Windhager z kolei omówił działalność Ádáma Bősze w węgierskim radiu publicznym Bartók Rádió. Referat dotyczył sposobów aktywizowania niszowej wspólnoty słuchaczy muzyki klasycznej oraz roli charyzmatycznego prowadzącego w budowaniu zaangażowanej społeczności wokół radia publicznego w epoce cyfrowej.

Kolejny z angielskich paneli, „Radio Drama Across Platforms”, prowadzony przez dr Mariję Maglov, poświęcony był współczesnym mediamorfom słuchowiska i *audio fiction* w środowisku platform cyfrowych. Dr Eliza Matusiak analizowała przemiany słuchowiska radiowego w kontekście rozwoju platform streamingowych, podcastingu oraz nowych praktyk odbiorczych. Referat miał charakter przeglądowy i dotyczył m.in. relacji między tradycyjnym słuchowiskiem radiowym a współczesnymi audioserialami i interaktywnymi formami audio. Mgr Wirginia Wywiał skupiła się na przemianach sposobów opisywania słuchowisk w środowiskach platformowych. Opowiedziała o przejściu od metaforycznych i interpretacyjnych opisów audialnych dzieł do języka zoptymalizowanego pod kątem algorytmów, wyszukiwarek i systemów rekomendacji. Mgr Michał Pokrowiecki porównał współczesne polskie i anglo-

języczne ekosystemy audio fiction w odniesieniu do rozwoju niezależnych produkcji audio, modeli dystrybucji oraz sposobów budowania społeczności słuchaczy wokół audioseriali.

Mechanizmom związanym z budowaniem wspólnoty poświęcono uwagę w panelu „Radio między technologią a społecznością” prowadzony przez dr Katarzynę Szklarek-Zarębską. Dr hab. Krzysztof Kaszewski opowiedział o sposobach manifestowania lokalności w nazwach stacji radiowych oraz audycji, zwracając uwagę na formalne i znaczeniowe aspekty onimów związanych z polską radiofonią lokalną. Wystąpienie dr. hab. Patryka Galuszki i dr. Piotra Chmielewskiego poświęcone było funkcjonowaniu Radia 357 jako projektu finansowanego społecznościowo. Zestawiono je z ideą *communitary radio*, przyjęto się także zaangażowaniu słuchaczy we współtworzenie rozgłośni. Dr Barbara Leja z kolei przedstawiła przemiany polonijnego radia w USA (w tym wpływ owych zmian na relacje między nadawcami a odbiorcami), ukazując je jako przestrzeń budowania wspólnoty etnicznej.